

Міністерство освіти і науки України

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Мікроекономіка

Методичні вказівки

до виконання самостійної роботи

для студентів напрямів підготовки

„Облік і аудит”, „Фінанси і кредит”, „Менеджмент”,

„Економіка підприємства”,

„Міжнародні економічні відносини”

денної форми навчання

Луцьк 2010

УДК 330.101.542(07)
ББК 65.012.1 Я7
Л 67

Мікроекономіка. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів напрямів підготовки „Облік і аудит”, „Фінанси і кредит”, „Менеджмент”, „Економіка підприємства”, „Міжнародні економічні відносини” денної форми навчання / Ліщук В.І. — Луцьк: ВНУ, 2010. – 56 с.

В методичних вказівках викладено перелік тем самостійної роботи, завдання до кожної теми, які включають питання, тести та задачі для самоперевірки, також наведено літературу і питання для контролю знань.

Укладач: доцент, к.е.н. Ліщук В.І.

Рецензент: професор, д.е.н. Павліха Н.В.

Відповідальний за випуск: доцент, к.е.н. Сур'як А.В.

Затверджено методичною радою ВНУ ім. Лесі Українки,
протокол № 7 від 30 березня 2010 року

Рекомендовано до друку методичною комісією економічного факультету,
протокол № 7 від 03 березня 2010 року

Рекомендовано до друку кафедрою економічної теорії,
протокол № 11 від 10 лютого 2010 року

© Ліщук В.І., 2010

Вступ

Мікроекономіка є теоретичною базовою дисципліною, яка допомагає майбутнім фахівцям сформулювати наукові уявлення про функціонування різних економічних суб'єктів.

Економічна діяльність здійснюється в умовах обмеженості ресурсів, які необхідні для виробництва благ. Проблема відносної обмеженості економічних ресурсів викликає необхідність пошуку шляхів більш ефективного і раціонального їх використання для досягнення мети. Мікроекономічний аналіз допомагає з'ясувати принципи і закономірності раціональної поведінки кожного суб'єкта на мікрорівні. Орієнтуючись саме на раціональність рішень, які приймаються, економічний суб'єкт досягає максимального результату за мінімальних витрат ресурсів.

Вивчення дисципліни „Мікроекономіка” передбачає аудиторні заняття (лекції, практичні заняття) та самостійну роботу студентів. Для більш повного і глибокого опанування матеріалу дисципліни обсяг аудиторних занять є недостатнім, тому частина тем і питань виноситься на самостійне опрацювання.

1. Загальні вимоги до самостійної роботи

Самостійна робота студентів передбачає вивчення праць відомих зарубіжних та вітчизняних економістів. Матеріал самостійної роботи включається у модульні контрольні роботи у вигляді теоретичних питань, тестових завдань та розрахункових задач. Термін виконання тем самостійної роботи відповідає лекційним і практичним заняттям. У разі виникнення труднощів студент може звернутися за консультацією до викладача.

2. Теми робочої програми дисципліни та їх зміст

Тема 1. Предмет і методи мікроекономіки

Предмет дослідження мікроекономіки. Взаємозв'язок потреб і ресурсів, необхідність альтернативного вибору. Поведінка економічних суб'єктів як модель раціонального вибору. Граничний аналіз як інструмент прийняття рішень на мікрорівні.

Альтернативна вартість та вибір. Межа виробничих можливостей та її трансформація. Рух вздовж межі виробничих можливостей та альтернативна вартість. Механізм раціонального вибору на мікрорівні. Суть економічної ефективності.

Методи дослідження в мікроекономіці. Характеристика методів формальної логіки. Діалектична логіка та абстрагування. Методи економіко-математичного моделювання як основа досліджень на мікрорівні. Економічний експеримент в мікроекономічних дослідженнях.

Тема 2. Попит, пропозиція, еластичність

Закон попиту, фактори зміни попиту. Характеристика функціонального та нефункціонального попиту. Взаємозв'язок між ціною та обсягом попиту для товару Гіффена.

Закон пропозиції, фактори зміни пропозиції. Сутність пропозиції та взаємозв'язок між ціною і обсягом пропозиції. Характеристика нецінових факторів, що призводять до зміни пропозиції та зміщення кривої пропозиції.

Ринкова рівновага та її характеристика. Сутність ринкової рівноваги та її динамічний характер. Вигідність ціни рівноваги для більшості виробників і споживачів. Механізм встановлення рівноваги з точки зору Вальраса і Маршалла. Види ринкової рівноваги та павутиноподібна модель рівноваги.

Встановлення „стелі” ціни державою. Підстави для втручання держави в ринковий механізм ціноутворення та встановлення „стелі” ціни. Негативні наслідки регулювання цін державою та їх усунення.

Цінова еластичність попиту і пропозиції та фактори її зміни. Сутність і вимірювання цінової еластичності попиту і пропозиції. Види цінової еластичності попиту та загальний дохід виробника. Фактори зміни цінової еластичності попиту і пропозиції.

Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність. Чутливість попиту до зміни доходу споживачів та знак коефіцієнтів еластичності. Перехресна еластичність попиту для товарів-субститутів і товарів-комплементів. Застосування концепції еластичності в практичній діяльності суб'єктів.

Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінки споживача

Показники корисності і перший закон Госсена. Сутність економічної корисності, загальна і гранична корисність. Три основні гіпотези щодо поведінки споживача. Функції корисності.

Співвідношення між лініями граничної корисності та індивідуального попиту. Ціна попиту і гранична корисність. Точка повного насичення потреби споживача. Функція корисності і бюджетна лінія.

Лінія нульового надлишку та другий закон Госсена. Побудова лінії нульового споживчого надлишку. Лінія середньої корисності та середніх цін попиту. Другий закон Госсена та оптимум споживача.

Тема 4. Теорія поведінки споживача: ординалістський підхід

Вибір, уподобання, аксіоми уподобань. Основи вибору споживача. Відмінність між уподобаннями та вибором. Система уподобань: аксіома порівняльності, аксіома транзитивності, аксіома монотонності, аксіома незалежності.

Крива байдужості, гранична норма заміщення. Властивості кривої байдужості. Перехід на інший рівень задоволення потреб: карта байдужості. Рух вздовж кривої байдужості, гранична норма заміщення.

Бюджетна лінія та вибір споживача. Бюджетні обмеження, рівняння бюджетної лінії. Зміни доходу і ціни та їх вплив на бюджетну лінію. Рівновага споживача: аналіз та графічна інтерпретація.

Тема 5. Аналіз поведінки споживача

Реакція споживача на зміни цін. Взаємозв'язок лінії „ціна-споживання” та лінії індивідуального попиту. Ефект заміщення та ефект доходу для якісних товарів. Дж. Хікс і Е. Слуцький щодо ефекту зміни ціни. Ефект заміщення та ефект доходу для менш якісних товарів.

Реакція споживача на зміну доходу. Крива „дохід-споживання” для якісних і менш якісних товарів. Криві Енгеля для якісних, менш якісних та агрегованої групи благ.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

Економічна природа фірми (підприємства). Основні типи контрактів та природа фірми. Аналіз економічних організацій: основні концепції.

Основні форми ділових підприємств. Підприємницька фірма. Партнерство і корпорація. Державна фірма. Неприбуткові організації і споживчий кооператив

Прибуток і дохід фірми. Економічний і бухгалтерський прибуток. Загальний, середній і граничний дохід та їх динаміка.

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум виробника

Виробництво та виробнича функція. Ресурси та випуск продукції. Виробничі функції Коба-Дугласа і Леонтьєва. Технологічний прогрес та технологія. Ефект часу.

Виробництво з одним змінним ресурсом (фактором). Виробництво і фактори виробництва. Загальний, середній і граничний продукт. Правило мінімізації витрат.

Вибір виробничої технології. Ізокванта та карта ізоквант. Зони технічного (технологічного) заміщення. Ізокоста та рівновага виробника. Шлях розвитку та економія від масштабу.

Тема 8. Економічні витрати

Сутність і класифікація економічних витрат. Економічні витрати як альтернативні витрати. Зовнішні витрати. Внутрішні витрати та нормальний прибуток. Собівартість продукції та економічні витрати.

Витрати в короткостроковому періоді. Сутність коротко- і довгострокового періоду. Постійні та змінні витрати в короткостроковому періоді.

Довгостроковий період, вибір масштабу виробничої діяльності. Динаміка середніх витрат в довгостроковому періоді. Позитивні і негативні фактори ефекту масштабу. Мінімальний ефективний обсяг виробництва. Взаємозв'язок кривих витрат в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції

Поведінка підприємства на ринку чистої конкуренції в короткостроковому періоді. Основні обмеження ринку. Крива попиту і граничний дохід. Короткостроковий період на ринку: методи загальних і граничних показників.

Типи фірм в короткостроковому періоді. Співвідношення між ціною та витратами: догранична фірма з нормальним прибутком; догранична фірма з економічним прибутком; позагранична фірма; гранична фірма. Крива пропозиції конкурентного підприємства і галузі.

Конкурентне підприємство в довгостроковому періоді. Нормальний прибуток: умови максимізації. Механізм функціонування підприємства в довгостроковому періоді.

Характер довгострокової кривої пропозиції конкурентних підприємств. Зміна витрат під впливом зміни кількості підприємств. Галузі, витрати яких зростають, не змінюються і зменшуються.

Ефективність ринку чистої конкуренції. Умови досягнення економічної ефективності та ринок чистої конкуренції. Недоліки ринку.

Тема 10. Чиста монополія

Види і характеристика чистої монополії. Основні риси чистої монополії. Види чистої монополії. Бар'єри для входження в галузь.

Вибір ціни та обсягу виробництва чистим монополістом. Спадний характер попиту та ціноутворення чистого монополіста. Еластичність попиту та максимізація прибутку чистого монополіста. Довгостроковий період на ринку чистої монополії.

Цінова дискримінація за умов чистої монополії. Суть та умови здійснення цінової дискримінації. Види цінової дискримінації. Способи проведення та наслідки цінової дискримінації.

Державне регулювання ціноутворення природних монополій. Середні загальні і граничні витрати природних монополій. Суспільно-оптимальна ціна та її наслідки. Ціна, що забезпечує справедливий прибуток та ефективність.

Ефективність монополії. Аргументи проти існування монополізму. Аргументи на користь монополії.

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція

Характеристика ринку олігополії. Основні риси і види олігополії. Концентрація виробництва та показники вимірювання її рівня. Недосконалість показників концентрації.

Моделі некооперативної поведінки на ринку олігополії. „Цінова” війна. Модель Курно та модель Бертрана. „Дилема ув’язненого” та високий рівень цін. Ламана крива попиту та відносна стабільність цін.

Кооперативна поведінка на ринку олігополії та антимонопольне регулювання діяльності підприємств. Картель та таємна змова. Модель цінового лідера. Антимонопольні закони розвинутих країн. Антимонопольне регулювання в Україні.

Характеристика ринку монополістичної конкуренції. Основні риси ринку. Форми диференціації товару. Умови створення нових підприємств та деякі фінансові бар’єри.

Підприємство на ринку монополістичної конкуренції в коротко- і довгостроковому періоді. Економічний прибуток та збитки на ринку в короткостроковому періоді. Вплив зміни кількості товарів-замінників на еластичність попиту. Нормальний прибуток на ринку в довгостроковому періоді.

Ефективність ринку та нецінова конкуренція. Неefективний розподіл та неefективне використання обмежених ресурсів. Форми нецінової конкуренції на ринку. Ефективність реклами.

Тема 12. Ринок ресурсів

Попит на ресурс та його фактори. Суть похідного характеру попиту на ресурс. Фактори, що визначають формування попиту на ресурс та показники, які їх відображають.

Фактори зміни попиту та цінової еластичності попиту на ресурс. Фактори, що спричиняють зміни величини попиту та попиту на ресурс. Сутність цінової еластичності попиту на ресурс та її види. Фактори зміни цінової еластичності попиту на ресурс.

Оптимальне співвідношення ресурсів в процесі виробництва товару. Умови мінімізації витрат. Граничний дохід ресурсу та умови максимізації прибутку.

Характер кривої пропозиції праці. Ставка зарплати та її види. Альтернативний вибір робітника. Ефект заміщення та ефект доходу. Ринкова крива пропозиції праці.

Конкурентний ринок праці та ставка зарплати. Ознаки конкурентного ринку. Формування ринкової ставки зарплати та крива пропозиції праці. Умови максимізація прибутку конкурентного підприємства.

Монопсонія та ставка зарплати. Ознаки монопсонії. Граничні витрати праці та ставка зарплати. Максимізація прибутку монопсоніста.

Умови максимізація прибутку підприємства за різних структур ринку блага і праці.

Профспілки та ставка зарплати. Методи збільшення попиту на працю. Шляхи зменшення пропозиції праці. Подвійна монополія на ринку праці та її наслідки. Причини диференціації зарплати.

Інвестиції в людський капітал. Суть інвестицій в людський капітал. Види інвестицій. Теорія людського капіталу та ефективної ставки зарплати.

Економічна рента та її види. Пропозиція землі. Попит на землю. Абсолютна, диференціальна і монопольна рента. Ціна землі і земельна рента.

Капітал і позичковий відсоток. Сутність категорії капітал. Короткострокові інвестиції: визначення оптимального обсягу. Довгострокові інвестиції. Пропозиція заощаджень. Міжчасове бюджетне обмеження і міжчасова рівновага. Дисконтова на вартість у розрахунку інвестицій.

Тема 13. Загальна рівновага та економіка добробуту

Аналіз загальної рівноваги. Ринки супутніх товарів, ефект зворотного зв'язку. Модель загальної рівноваги на конкурентних ринках. Умови ефективного розміщення ресурсів.

Ефективність та рівновага в економіці обміну. Сутність економіки обміну. Діаграма Еджуорта, крива контрактів. Парето ефективний розподіл благ.

Ефективність у виробництві. Діаграма Еджуорта у виробництві. Гранічна норма технологічного заміщення. Ефективний обсяг благ.

Критерії оцінки добробуту. Суть теорії добробуту. Критерії оцінки добробуту різних вчених.

Тема 14. Інституціональні аспекти ринкового господарства

Теорія трансакційних витрат. Поняття та значення трансакції, види та кількісна оцінка трансакційних витрат. Сутність, цілі та функції держави.

Суть екстерналій (зовнішніх ефектів) та їх вплив на ефективність. Характеристика негативних і позитивних екстерналій. Причини виникнення екстерналій. Вплив екстерналій на ефективність.

Способи захисту від екстерналій. Визначення прав власності, теорема Коуза. Податок на обсяг продукції, стандарти і система штрафів.

Основи теорії суспільного вибору. Д. Б'юкенен та створення суспільних благ. Обсяг суспільного блага: метод порівняння граничної вигоди і граничних витрат.

Створення громадських благ за умов прямої демократії. Обсяг громадського блага за умов: рівного розподілу вигоди і витрат; розподіл вигоди пропорційно витратам; рівний розподіл вигоди і нерівний розподіл витрат. Теорія „середнього” виборця.

Створення громадських благ за умов представницької демократії. Суть представницької демократії. Практика „обміну голосів” (логролінг), лобізм. Бюрократія і проблеми формування конституційної демократії.

3. Завдання на самостійну роботу

Тема „Предмет і методи мікроекономіки”

Основні терміни

Модель суспільних явищ – спрощене відображення дійсності, яке характеризує взаємозв’язок між екзогенними та ендогенними факторами.

„За інших рівних умов” - гіпотеза, що забезпечує „чистоту” економічного експерименту.

„Людина економічна” - основна особа мікроекономіки, яка має систему цінностей, уподобання, інтереси та намагання їх реалізувати, тобто особистий інтерес.

Принцип раціональності поведінки – економічний закон, який має біологічну основу і базується на принципах оптимізації та рівноваги.

Закон зростання альтернативної вартості – для виробництва кожної додаткової одиниці одного товару необхідно відмовлятися від іншого у все більших обсягах. Він пояснює спадний та опуклий характер кривої виробничих можливостей.

Принцип порівняльної ефективності – порівняно менші втрати економікою альтернативного продукту.

Принцип організованої стихії – спосіб координації, за якого суб’єкти реалізують рішення на основі особистого інтересу та впливу безпосереднього оточення.

Принцип влади чи ієрархії – спосіб досягнення координації під впливом підпорядкованості дій індивідів центральній владі.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть сутність економічного моделювання як процесу спрощеного та циклічного.
2. Що означає „чистота” економічного експерименту?
3. Яким чином принцип раціональності визначає сутність „людини економічної”?
4. Поясніть сутність біологічної основи та принципів раціональності поведінки.
5. Як діє закон зростання альтернативної вартості?
6. Як принципи ефективності, стихії та влади пояснюють вибір суб’єктів?

Тести для самоперевірки

1. Економічне моделювання:

- а) передбачає експерименти над людьми;
- б) описує усі сторони суспільних явищ;
- в) усуває деталі, які безпосередньо не стосуються суті явища;
- г) дозволяє зосередити увагу на суттєво важливих аспектах економічних явищ;
- д) правильні відповіді в) і г).

2. Економічне моделювання використовується тому, що:

- а) є недоступність об'єкта оригіналу;
- б) існує безпека безпосереднього дослідження об'єкта;
- в) можна врахувати усі екзогенні та ендогенні фактори;
- г) модель повністю відповідає об'єкту-оригіналу;
- д) усі відповіді правильні.

3. “Чистота” економічного експерименту означає, що:

- а) експеримент передбачає врахування дії усіх ефектів;
- б) експериментатор намагається усунути вплив сторонніх ефектів;
- в) експеримент здійснюється в реальних умовах;
- г) експеримент здійснюється в штучно створених умовах;
- д) немає правильної відповіді.

4. Рушійним чинником “людини економічної” є:

- а) особисті цінності;
- б) особисті уподобання;
- в) особисті інтереси;
- г) особисті переваги;
- д) усі відповіді правильні.

5. Принцип раціональності поведінки означає, що:

- а) суб'єкт враховує лише особисті інтереси;
- б) суб'єкт враховує лише інтереси громади;
- в) для досягнення мети суб'єкт має поєднувати особисті інтереси з інтересами громади;
- г) для досягнення мети суб'єкт має розмежовувати особисті інтереси з інтересами громади;
- д) правильні відповіді в) і г).

6. Раціональність поведінки суб'єктів:

- а) є законом економічним;
- б) є законом біологічним;
- в) є проявом індивідуалізму;
- г) є проявом колективізму;
- д) усі відповіді правильні.

7. Закон зростання альтернативної вартості:

- а) пояснює те, що крива виробничих можливостей є опуклою функцією;

- б) доводить, що кут нахилу кривої виробничих можливостей зростає до горизонтальної осі;
- в) свідчить про зростання жертви з боку виробництва одного блага у разі збільшення виробництва іншого на кожну додаткову одиницю;
- г) пояснює рух вздовж кривої виробничих можливостей;
- д) усі відповіді правильні.

8. Принцип ефективності у координації економічної діяльності:

- а) означає вибір варіанту з меншими альтернативними витратами;
- б) означає вибір варіанту з більшими альтернативними витратами;
- в) означає вибір варіанту як з меншими, так і з більшими альтернативними витратами;
- г) означає вибір варіанту без врахування альтернативних витрат;
- д) правильні відповіді а) і б).

9. Принцип організованої стихії у координації економічної діяльності:

- а) базується тільки на особистому інтересі;
- б) базується тільки з врахуванням інтересів безпосереднього оточення;
- в) враховує стимули безпосереднього оточення;
- г) передбачає прийняття рішень суб'єктами на основі як особистих інтересів, так й з врахуванням інтересів та стимулів безпосереднього оточення;
- д) немає правильної відповіді.

10. Організована стихія і влада:

- а) це не сумісні принципи координації економічної діяльності;
- б) можуть існувати лише у розумному синтезі;
- в) не можуть забезпечити координацію економічної діяльності;
- г) можуть забезпечити координацію економічної діяльності у разі домінування організованої стихії;
- д) можуть забезпечити координацію економічної діяльності у разі домінування влади.

Завдання для самоперевірки

1. Катерина витрачає на підкопування одного куца троянд 4 хвилини, а на поливку 1 хвилину. Її брат відповідно 6 і 4 хвилини. Як їм раціонально розподілити роботу, використовуючи принцип порівняльної ефективності? Скільки куців троянд при цьому буде повністю оброблено за 1 годину?
2. Крива виробничих можливостей фірми, яка випускає монітори (M) і телевізори (T), задана функцією: $M^2 + 4*M + 2*T = 140$.
Визначте:
  - 1) максимальну кількість телевізорів, яку може виробляти фірма;

- 2) максимальну кількість моніторів, яку може виробляти фірма;
  - 3) кількість моніторів, якщо фірма виробляє 40 телевізорів;
  - 4) кількість телевізорів, якщо фірма виробляє 8 моніторів.
3. Підприємство виготовляє мопеди і мотоцикли. Перший цех виготовляє в день 30 мопедів або 20 мотоциклів, другий – 20 мопедів або 10 мотоциклів. Визначте мінімальну альтернативну вартість 1 мопеда та 1 мотоцикла.

Література

1. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред.. Башнянина Г.І. і Щедрої О.В. – Львів: Новий світ, 2007. – С. 12-21.
2. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ.. С.Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 19-33.
3. Горошко М.Ф., Кулішов В.В. Мікроекономіка: Тести. Ситуації. Задачі / Навчальний посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – С. 5-9.
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 10-24.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник. У 2 ч. / За заг. ред. С.Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 12-20.
6. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. – К.: Знання, 1998. – С. 11-44.

Тема „Попит, пропозиція, еластичність”

Основні терміни

Надлишок (виграш) споживача – це різниця між ціною, яку споживач готовий заплатити за товар і ринковою ціною товару.

Надлишок (виграш) виробника – це різниця між сумою грошей, що одержана за реалізовану продукцію і мінімальною сумою грошей, яку виробник міг би одержати за продукцію.

Стійкість рівноваги – це здатність ринкових сил відновлювати рівновагу.

Павутиноподібна модель рівноваги – це встановлення рівноваги під впливом циклічних коливань.

Ефективна квота – це квота, яка зменшує обсяг рівноваги.

Неефективна квота – це квота, що зберігає обсяг рівноваги.

Рівновага за Л. Вальрасом виникає в результаті конкуренції споживачів і продавців.

Рівновага за А. Маршаллом виникає в результаті діяльності виробників.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть суть надлишку споживача та вплив на нього відхилення від стану рівноваги.
2. Охарактеризуйте виробничий надлишок фірми та виробничий надлишок на ринку у короткостроковому періоді.
3. Як характеризується виробничий надлишок в довгостроковому періоді?
4. Що таке стійка і нестійка рівновага?
5. Як встановлюється рівновага під впливом циклічних коливань різного характеру?
6. Поясніть суть встановлення рівноваги з точки зору Л. Вальраса і А. Маршалла.
7. Як податки, дотації і квоти впливають на стан ринкової рівноваги?

Тести для самоперевірки

1. Рівноважна ціна на ринку становить 10 грн., споживач може заплатити за товар 15 грн. Надлишок споживача становить:

- а) 25 грн.;
- б) 7,5 грн.;
- в) 5 грн.;
- г) 12 грн.;
- д) 12,5.

2. Втрата надлишку споживача у наслідок підвищення ціни обумовлена:

- а) ефектом збільшення витрат на споживання блага;
- б) ефектом зменшення обсягу споживання блага;
- в) ефектом доходу;
- г) ефектом заміщення;
- д) правильні відповіді а) і б).

3. Виробничий надлишок фірми зростає, якщо:

- а) витрати у фірми зростають;
- б) витрати у фірми залишаються незмінними;
- в) витрати у фірми зменшуються;
- г) витрати у фірми можуть як зростати, так і зменшуватися;
- д) немає правильної відповіді.

4. Рівновага на ринку з часом встановлюється, якщо коливання:

- а) будуть рівномірними;
- б) з часом зникають;
- в) з часом збільшуються;
- г) можуть як зникати, так й збільшуватися;
- д) усі відповіді правильні.

5. Павутиноподібна модель рівноваги пояснює вплив на ринкову рівновагу:

- а) зміни податків;
- б) еластичності попиту і пропозиції;

- в) зміни смаків споживачів;
 г) зміни запасів і резервів товару;
 д) правильні відповіді в) і г).
- 6. З точки зору А. Маршалла ринкова рівновага встановлюється тому, що є:**
- а) різниця в обсязі попиту;
 б) різниця в обсязі пропозиції;
 в) різниця у цінах попиту;
 г) різниця у цінах пропозиції;
 д) правильні відповіді а) і б).
- 7. Збільшення податків спричиняє:**
- а) зміщення кривої пропозиції вниз та праворуч;
 б) зміщення кривої попиту вгору та праворуч;
 в) зміщення кривої попиту вниз та ліворуч;
 г) зміщення кривої пропозиції вгору та ліворуч;
 д) зміщення кривих попиту і пропозиції.
- 8. Збільшення дотацій приводить до:**
- а) підвищення рівноважної ціни і обсягу товару;
 б) зниження рівноважної ціни і обсягу товару;
 в) зниження рівноважної ціни і збільшення рівноважного обсягу;
 г) підвищення рівноважної ціни і зменшення рівноважного обсягу;
 д) до будь-яких змін у рівноважній ціні та обсягу.
- 9. Ефективна квота приводить до:**
- а) підвищення ціни та зменшення обсягу рівноваги;
 б) підвищення ціни та збільшення обсягу рівноваги;
 в) зниження ціни та збільшення обсягу рівноваги;
 г) зниження ціни та зменшення обсягу рівноваги;
 д) усі відповіді правильні.
- 10. Частка податку, яку сплачують споживачі буде тим більшою, чим:**
- а) менш еластичним буде попит на товар;
 б) більш еластичним буде попит на товар;
 в) більшим буде попит на товар;
 г) меншим буде попит на товар;
 д) правильні відповіді б) і в).

Завдання для самоперевірки

1. Функція попиту на товар: $Q_D = 7 - P$. Функція пропозиції товару : $Q_S = -5 + 2 * P$, де Q_D і Q_S – відповідно обсяг попиту і пропозиції, P – ціна. Припустимо, що на товар запроваджено податок, який сплачує продавець, в розмірі 1,5 грн. за одиницю. Визначити надлишок продавця і покупця до і після запровадження податку.
2. Функція попиту на товар: $Q_D = 8 - P$, функція пропозиції товару:

$$Q_s = -7 + 2 * P.$$

Визначити надлишок покупця (аналітично і графічно).

3. Нехай за користування мостом встановлюється тариф.

Функція попиту на перехід по мосту має вигляд:

$$P = 12 - 2 * P.$$

а) Показати на малюнку криву попиту.

б) Скільки людей перейде міст у разі відсутності тарифу?

в) Якою буде втрата споживчого надлишку, якщо розмір тарифу становить 6 грн.?

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 53-66.
2. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 116 – 126.
3. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С.35-43.
4. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ За ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 26-29.
5. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 55-146.
6. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 56-133.
7. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 94-96.
8. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 243-250.
9. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова - СПб.: Питер, 1999. – С. 45, с. 107-114.
10. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1999. – С. 74-82.

Тема „Теорія поведінки споживача”

(Тема 3. Теорія граничної корисності і поведінки споживача

Тема 4. Теорія поведінки споживача: ординалістський

підхід Тема 5. Аналіз поведінки споживача)

Основні терміни

Уподобання – система цінностей людини щодо благ та оточення.

Основні аксіоми уподобань:

Порівнянності – споживач може вибирати з двох наборів благ найбільш привабливий або вирішити про їх еквівалентність;

Транзитивності – споживач може вибрати більше ніж з двох наборів благ і коли набір благ X є більш привабливим ніж набір благ Y , а набір благ Y – ніж набір благ Z , то набір благ X буде більш привабливий ніж набір благ Z ;

Монотонності – збільшення у наборі обсягу блага з додатною корисністю робить цей набір більш привабливим, а збільшення обсягу антиблага – менш привабливим.

Вибір – здійснення рішення виходячи з уподобань та ресурсів.

Ефект доходу – це вплив на обсяг попиту споживача зміни реального доходу, що відбулися під впливом зміни ціни блага.

Ефект заміщення – зміни обсягу споживання блага в результаті зміни ціни одного блага відносно інших.

Крива „дохід-споживання” („крива рівня життя”) – лінія, що послідовно поєднує точки рівноваги споживача при зміні його доходу.

Крива „ціна-споживання” – лінія, що поєднує точки рівноваги споживача, які відповідають різному рівню ціни блага.

Криві Енгеля – лінії, які відображають зміни структури споживчих витрат при зміні доходу споживача.

Товар Гіффена – товар, частка якого є значною в бюджеті малозабезпечених споживачів і попит на який (за інших рівних умов) змінюється в одному напрямку з ціною.

Питання для самоперевірки

1. Чим відрізняються уподобання і вибір?
2. Що доводять основні аксіоми?
3. Чому аксіоми уподобань стосуються певного моменту часу, конкретної особи, суб'єктивних смаків людини, індивідуальної системи цінностей та принципу „за інших рівних умов”?
4. Поясніть чому може змінюватись кут нахилу кривої „дохід-споживання”
5. Поясніть взаємозв'язок між кривою „ціна-споживання” і лінією індивідуального попиту.
6. Поясніть нахил кривих Енгеля та криву витрат Енгеля на агреговану групу благ.
7. Поясніть вплив ефекту доходу і ефекту заміщення у разі зниження ціни на нормальні, менш якісні товари і товар Гіффена.
8. Як Дж. Хікс і Е. Слуцький пояснюють ефекти заміщення та доходу?

Тести для самоперевірки

1. **Аксіому порівнянності доводить положення типу:**
  - а) $X > Y$ та $Y > Z$, то $X > Z$;
  - б) $X(\Delta_i) = (X_1, \dots, X_b, X_i + \Delta_i, X_{i+1}, \dots, X_n) > X$, де $\Delta_i > 0$;
  - в) $X > Y$ або $Y > X$, або $X \approx Y$;

г) $X = Y$, де $X > 0$;

д) $X = Y = Z = 0$.

2. Твердження „Великий будинок у Чорнобилі гірше, ніж маленька хата на Волині” не враховує аспект:
- а) певний момент часу;
  - б) конкретної особи;
  - в) „за інших рівних умов”;
  - г) суб’єктивні смаки;
  - д) правильні відповіді а) і б).
3. Крива „ціна-споживання” характеризує:
- а) вплив зміни доходу споживача на обсяг блага, що споживається;
  - б) вплив зміни ціни на обсяг блага, що споживається;
  - в) вплив зміни попиту на обсяг блага, що споживається;
  - г) вплив зміни ціни на супутні товари;
  - д) вплив переваг споживачів на обсяг блага, що споживається.
4. Для нормальних товарів лінія “дохід-споживання” має:
- а) від’ємний нахил;
  - б) додатний нахил;
  - в) вертикальний вигляд;
  - г) горизонтальний вигляд;
  - д) як вертикальний, так й горизонтальний вигляд.
5. Із збільшенням доходу споживача зростає його частка, що витрачається на:
- а) продукти харчування;
  - б) одяг і житло;
  - в) товари першої необхідності;
  - г) інші потреби;
  - д) усі відповіді правильні.
6. Для нормальних товарів загальний ефект – це:
- а) різниця між ефектом заміщення і ефектом доходу;
  - б) сума ефекту заміщення і ефекту доходу;
  - в) відношення ефекту заміщення до ефекту доходу;
  - г) добуток ефекту заміщення і ефекту доходу;
  - д) правильні відповіді в) і г).
7. Для пояснення впливу зміни ціни блага на обсяг його споживання Дж. Хікс пропонував провести додаткову бюджетну лінію, яка була б:
- а) паралельною початковій бюджетній лінії і дотичною до початкової кривої байдужості;
  - б) паралельною початковій бюджетній лінії і проходила через початкову точку рівноваги споживача;
  - в) паралельною початковій кривій байдужості і проходила через початкову бюджетну лінію;

- г) паралельною початкової кривій байдужості і проходила через початкову точку рівноваги;
- д) паралельною початкової кривій байдужості і дотичною до початкової бюджетної лінії.

8. Якщо картопля – товар Гіффена, то для неї:

- а) від'ємний ефект заміщення перевищує додатний ефект доходу;
- б) від'ємний ефект доходу перевищує додатний ефект заміщення;
- в) додатний ефект заміщення перевищує від'ємний ефект доходу;
- г) додатний ефект доходу перевищує від'ємний ефект заміщення;
- д) додатний ефект доходу дорівнює від'ємному ефекту заміщення.

9. Ефект заміщення полягає у тому, що в результаті зміни ціни споживач змінює:

- а) структуру споживання;
- б) дохід;
- в) попит;
- г) обсяг споживання товару-комплемента;
- д) свої смаки.

10. Якщо для товару А обсяг попиту збільшується у разі підвищення ціни, то він є:

- а) товаром Гіффена;
- б) малоцінним товаром;
- в) нормальним товаром;
- г) товаром розкоші;
- д) правильні відповіді а) і б).

Завдання для самоперевірки

1. Споживач витрачає 80 грн. за місяць на товари X і Y . $P_X = 8$ грн., $P_Y = 5$ грн. В точці рівноваги споживача $X = 5$. У разі зниження ціни товару X до 6 грн., в точці рівноваги споживача $X = 8$, а за $P_X = 5$ грн. - $X = 10$.

Визначте: 1) обсяги споживання товару Y в точках рівноваги споживача;

2) граничну норму заміщення товару Y товаром X в точках рівноваги споживача;

3) побудуйте криву індивідуального попиту та криву „ціна-споживання”.

2. Функція корисності споживача має вигляд: $TU = 2XY$. Бюджет споживача 50 грн. Ціна товару $X - 15$ грн., ціна товару $Y - 5$ грн.

а) визначити оптимальний обсяг споживання благ;

б) як зміниться попит на товари, якщо ціна товару А зросте до 20 грн.?

в) визначити (кількісно) величину ефекту доходу і ефекту заміщення.

3. Споживач витрачає 120 грн. на товари X і Y . Функція корисності споживача має вигляд $TU = XY$. $P_X = 10$ грн. Знайдіть:

1) оптимальний набір споживача, якщо $P_Y = 6$ грн.;

2) побудуйте криву „ціна-споживання”.

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 21-52.
2. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УЭФ, 1998. – С. 61 – 90.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С.Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 95-113.
4. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 151-197.
5. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 134-143.
6. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 120 – 139.
7. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 67 – 84.
8. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова. - СПб.: Питер, 1999. – С. 57 – 67.
9. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 92 – 186.

Тема „Мікроекономічна модель підприємства ”

Основні терміни

Фірма – економічний суб'єкт, що здійснює виробничу діяльність і має самостійність у прийнятті господарських рішень. Це коаліція власників факторів виробництва, які регулюють свої відносини за допомогою контрактів, що дозволяє зменшити трансакційні витрати.

Стихийний порядок – це форма організації економічної діяльності, координація якої здійснюється через ринок.

Планомірний порядок - це форма організації економічної діяльності, координація якої здійснюється шляхом об'єднання індивідуальних дій на основі інструкцій і розпоряджень підприємця.

Класичний контракт – двосторонній контракт, що базується на юридичних правилах, чітко фіксує умови угоди і передбачає санкції у випадку їх не виконання.

Неокласичний контракт – довгостроковий контракт за умов невизначеності, у якому не передбачені усі наслідки угоди.

Імплицитний контракт – довгостроковий взаємовигідний контракт, у якому неформальні умови переважають над формальними.

Загальні ресурси – це ресурси, цінність яких не залежить від фірми: і в середині, і поза фірмою вони оцінюються однаково.

Специфічні ресурси – це ресурси, цінність яких в середині фірми вище ніж поза фірмою.

Інтерспецифічні ресурси – взаємодоповнюючі та взаємоунікальні ресурси, максимальна цінність яких досягається тільки в даній фірмі і за її допомогою.

Технологічні концепції економічних організацій – розглядають фірми з точки зору виробничих функцій, Х-ефективності та інших виробничих взаємозв'язків.

Організаційні концепції економічних організацій – розглядають фірму як сітку контрактів, як організацію, як інститут.

Приватнопідприємницька фірма – це фірма, власник якої самостійно і в особистих інтересах управляє фірмою, привласнює прибуток та несе персональну відповідальність.

Партнерство – це фірма, організована кількома особами, які спільно володіють і управляють фірмою.

Корпорація – це фірма, в якій відповідальність кожного власника обмежена його внеском у статутний фонд.

Економічний прибуток – це різниця між загальним доходом і загальними витратами, що включають нормальний прибуток.

Загальний дохід – добуток ціни на обсяг реалізованої продукції, тобто це сума доходу від реалізації продукції.

Середній дохід – це відношення загального доходу до обсягу продукції, тобто це дохід на одиницю реалізованої продукції.

Граничний дохід – це відношення зміни загального доходу до зміни обсягу продукції, тобто це дохід на кожну додаткову одиницю продукції.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть сутність фірми як економічного суб'єкта та можливі форми організації її діяльності.
2. Охарактеризуйте основні типи контрактів та їх відмінності.
3. Розгляньте неінституціональну теорію щодо класифікації ресурсів фірми.
4. Як Р. Коуз, К. Маркс, Ф. Найт та О. Уільямсон розглядають економічну природу фірми?
5. Поясніть основні підходи до аналізу фірм (“дерево інституціоналізму”).
6. Дайте пояснення основним організаційно-правовим формам підприємництва з точки зору переваг та недоліків.
7. Порівняйте відмінності економічного та бухгалтерського прибутку.
8. Які види доходу розглядає мікроекономіка для аналізу фірми?

Тести для самоперевірки

1. Координація індивідуальних дій на основі інструкцій і розпоряджень – це:

- а) планомірний порядок;
- б) стихійний порядок;

- в) авторитарний порядок;
- г) адміністративний порядок;
- д) демократичний порядок.

2. Р. Коуз розглядав фірми як:

- а) результат розвитку кооперації і поділу праці;
- б) результат мінімізації ризику;
- в) результат мінімізації невизначеності;
- г) результат необхідності зменшення трансакційних витрат;
- д) правильні відповіді б) і в).

3. Неокласичний контракт:

- а) чітко фіксує умови угоди;
- б) довгостроковий і не передбачає наслідки угоди;
- в) передбачає санкції у разі невиконання угоди;
- г) довгостроковий, у якому неформальні умови переважають формальні;
- д) довгостроковий, у якому неформальні умови переважають формальні;

4. Для специфічних ресурсів:

- а) їх цінність в середині фірми вище за цінність поза її межами;
- б) їх цінність в середині фірми нижче від цінності поза її межами;
- в) їх цінність в середині фірми і поза її межами однакова;
- г) їх цінність в середині фірми та поза її межами може бути як однаковою, так і різною;
- д) немає правильної відповіді.

5. Інституціональна парадигма економічних організацій включає:

- а) теорію суспільного вибору;
- б) теорію прав власності;
- в) теорію агентів;
- г) теорію трансакційної економіки;
- д) усі ці теорії.

6. Недоліком партнерства є:

- а) простота заснування;
- б) простота управління;
- в) свобода дій у прийнятті рішень;
- г) необмежена відповідальність;
- д) можливість використання поділу праці.

7. Економічний прибуток:

- а) перевищує нормальний прибуток;
- б) є різницею між загальним доходом і загальними витратами;
- в) є стимулом для інвестицій у галузь;
- г) є метою діяльності фірми;
- д) усі відповіді правильні.

8. Граничний дохід визначається:

- а) на кожну додаткову одиницю продукції;

- б) в середньому на одиницю продукції;
- в) на весь обсяг реалізованої продукції;
- г) як добуток ціни на обсяг реалізованої продукції;
- д) правильні відповіді а) і б).

9. Середній дохід – це:

- а) $P \cdot Q$;
- б) P/Q ;
- в) $TR/\Delta Q$;
- г) $\Delta TR/Q$;
- д) $\Delta TR/\Delta Q$.

10. Підприємство реалізує 3 одиниці продукції за ціною 10 грн., а зниження ціни до 4 грн. приводить до збільшення обсягу реалізації до 6 одиниць. Граничний дохід підприємства становить:

- а) 2;
- б) -2;
- в) 3;
- г) -3;
- д) не можна визначити.

Завдання для самоперевірки

1. Загальні витрати конкурентного підприємства описуються функцією: $TC = 12 + 2Q$. Ціна продукції – 12 грн. Розрахуйте економічний прибуток фірми.
2. Загальні витрати конкурентного підприємства описуються рівнянням: $TC = 100 + 2Q + 0,05Q^2$. Фірма має економічний прибуток, величина якого становить 1520 тис. грн. за обсягу продукції – 180 тис. шт. Визначте ціну реалізації продукції (двома способами).

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 67-78.
2. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 508-532.
3. Ивашковский С.Н. Микроэкономика: Учебник. – М.: Дело, 2002. – 191- 241.
4. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 183-220.

Тема „Варіації факторів виробництва та оптимум виробника”

Основні терміни

Ізокванта – крива, яка поєднує різні комбінації ресурсів, що забезпечують однаковий випуск продукції.

Ізокоста – лінія, що поєднує різні комбінації ресурсів, використання яких забезпечує однакові витрати на виробництво блага.

Гранична норма технічного (технологічного) заміщення – характеризує зміну обсягу капіталу при зміні праці на одиницю за умов, що випуск продукції не змінюється.

Функція витрат характеризує залежність між обсягом продукції і мінімально необхідними витратами на її виробництво.

Коефіцієнт еластичності витрат – це відношення відсоткових змін загальних витрат до відсоткових змін випуску продукції.

Рівновага виробника – це така комбінація ресурсів, при якій обсяг продукції максимальний.

Шлях розвитку – це лінія, яка поєднує співвідношення між факторами (ресурсами) в процесі збільшення виробництва.

Функція Кобба-Дугласа – це степенева виробнича функція, в якій $\alpha + \beta = 1$, тобто ресурси замінюються частково.

Функція Леонтьєва – це лінійна виробнича функція з фіксованими пропорціями використання виробничих факторів (ресурсів).

Питання для самоперевірки

1. Поясніть суть ізоквант та їх конфігурацію.
2. Як виробничі функції Кобба-Дугласа і Леонтьєва пояснюють конфігурацію ізоквант?
3. Охарактеризуйте граничну норму технологічного заміщення та закон, що відображає її динаміку.
4. Що таке ізокоста і як впливають витрати та ціни ресурсів на неї?
5. Поясніть взаємозв'язок між виробничою функцією і функцією витрат.
6. Поясніть рівновагу виробника графічно і аналітично.
7. Якою може бути віддача від масштабу?

Тести для самоперевірки

1. Виробнича функція характеризує:

- а) максимально можливий випуск продукції при використанні певної комбінації ресурсів;
- б) мінімально можливий випуск продукції при використанні певної комбінації ресурсів;
- в) будь-який випуск продукції при використанні певної комбінації ресурсів;

г) взаємозв'язок між обсягами ресурсів та витратами на виробництво товару;

д) взаємозв'язок між обсягами ресурсів та прибутком підприємства.

2. Лінійна ізокванта передбачає:

а) обмежену можливість заміщення ресурсів;

б) безперервне заміщення ресурсів в певних межах;

в) абсолютне заміщення виробничих ресурсів;

г) відносне заміщення виробничих ресурсів;

д) правильні відповіді в) і г).

3. Виробництво певного обсягу продукції, передбачає зменшення обсягу капіталу з 100 маш.- год. до 90 маш.-год. і зростання обсягу праці з 500 год. до 760 год. Гранична норма технологічного заміщення капіталу працею становить:

а) 26;

б) 0,038;

в) 5;

г) 0,011;

д) 8,44.

4. Гранична норма технологічного заміщення у разі збільшення фактора:

а) зростає;

б) зменшується;

в) залишається незмінною;

г) може як зростати, так й знижуватися;

д) немає правильної відповіді.

5. Рівновага виробника характеризує:

а) рівність попиту і пропозиції;

б) рівність граничної продуктивності факторів виробництва;

в) рівність обсягу попиту і обсягу пропозиції;

г) максимізацію випуску продукції;

д) мінімізацію витрат.

6. Спадна віддача від масштабу означає, що у разі збільшення обсягу ресурсів в n разів, обсяг випуску:

а) збільшиться в n разів;

б) збільшиться більше ніж в n разів;

в) збільшиться менш ніж n разів;

г) залишиться незмінним;

д) може як збільшитися у n разів, так й зменшитися.

7. Виробнича функція Кобба-Дугласа має вигляд:

а) $Q = aL^b K^c$; $a, b, c > 0$; $b, c < 1$;

б) $Q = \min(aL, bK)$; $a, b > 0$;

в) $Q = aL + bK$; $a, b > 0$;

г) $Q = \max(aL, bK)$; $a, b > 0$;

д) $Q = aL - bK$; $a, b > 0$.

8. Запровадження досягнень технічного прогресу графічно характеризується:

- а) зміщенням ізокванти праворуч і зміною її конфігурації;
- б) зміщенням ізокванти праворуч за незмінної конфігурації;
- в) зміщенням ізокванти ліворуч і зміною її конфігурації;
- г) зміщенням ізокванти ліворуч за незмінної конфігурації;
- д) правильні відповіді а) і б).

9. Нехай, P_k і P_L – відповідно ціна капіталу і праці, тоді загальні витрати за певного обсягу випуску становитимуть:

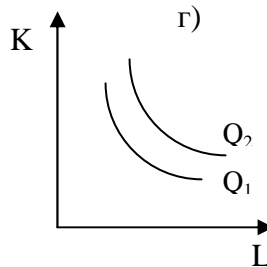
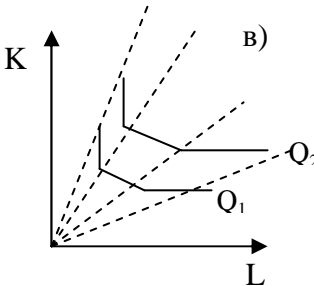
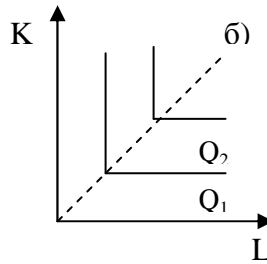
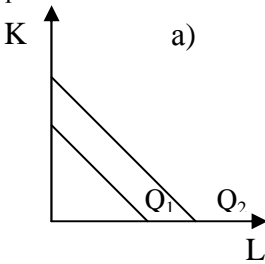
- а) $TC = P_k P_L (K+L)$;
- б) $TC = P_k K + P_L L$;
- в) $TC = (P_k + P_L)(K+L)$;
- г) $TC = P_k K - P_L L$;
- д) $TC = (P_k - P_L)(K-L)$.

10. Коефіцієнт еластичності витрат від випуску продукції характеризує:

- а) зміну постійних витрат при зміні випуску на 1 %;
- б) зміну випуску продукції при зміні витрат на 1 %;
- в) зміну загальних витрат при зміні випуску на 1 %;
- г) зміну середніх витрат при зміні випуску на 1 %;
- д) зміну середніх постійних витрат при зміні випуску на 1 %.

Завдання для самоперевірки

1. На малюнках показано різні конфігурації ізоквант. Підпишіть малюнки, характеризуючи величину заміщення виробничих ресурсів: обмежена можливість заміщення ресурсів; безперервне заміщення ресурсів в певних межах; абсолютне заміщення ресурсів; ресурси є комплементарними.

2. Використовуючи показники таблиці, які характеризують витрати праці (L), капіталу (K) і обсяг випуску (Q), дайте відповідь на запитання:
- визначте характер економії від масштабу при переході від А до Б, від Б до В і від В до Г;
  - чи існує зменшення темпів використання ресурсів?
- Відповідь дайте графічно.

Комбінації	L	K	Q
А	10	30	100
Б	20	60	300
В	30	90	450
Г	45	135	540

3. Виробнича функція задана рівнянням $Q = \frac{K * L}{2}$. Ціна одиниці праці – 10 грн., ціна одиниці капіталу – 5 грн. Якою буде оптимальна комбінація ресурсів для забезпечення випуску продукції в обсязі 10 одиниць? Як зміняться мінімальні витрати при тому ж обсязі продукції, якщо ціна одиниці праці зросте до 20 грн.?

Література

- Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 79-93.
- Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 21 – 48.
- Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./За ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 62-75.
- Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 203-226.
- Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 166-190.
- Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 164 – 171.
- Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 159 – 183.
- Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова - СПб.: Питер, 1999. – С. 67 – 78.
- Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 210 – 230.

Тема „Економічні витрати”

Основні терміни

Постійні витрати – це витрати, пов’язані з постійними факторами виробництва, їх величина не залежить від рівня випуску продукції.

Квазіпостійні витрати – це витрати, які є незалежними від рівня випуску продукції, проте їх треба оплачувати лише тоді, коли фірма виробляє обсяг продукції.

Неповоротні витрати – це постійні витрати, які були зроблені і які не можуть бути відшкодовані.

Слабка аксіома мінімізації витрат (WACM) – нерівність, при якій фірма завжди вибирає спосіб виробництва, що забезпечує мінімальні витрати.

Функції похідного попиту на ресурс – це взаємозв’язок між цінами, випуском продукції та оптимальним обсягом залучених ресурсів.

Функція одиничних витрат – характеризує виробництво одиниці продукції з мінімальними витратами.

Функція короткострокових витрат визначає мінімальні витрати виробництва продукції, коли змінюються лише змінні ресурси.

Функція довгострокових витрат визначає мінімальні витрати виробництва продукції, коли змінюються всі фактори виробництва.

Питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте функцію похідного попиту на ресурс за умов факторів абсолютних комплементів і замінників.
2. Як слабка аксіома мінімізації витрат пояснює поведінку фірми за умов зміни цін ресурсів та незмінному обсязі продукції?
3. Як функція одиничних витрат доводить умови мінімізації витрат за умов постійної, зростаючої та спадної віддачі від масштабу?
4. Покажіть взаємозв’язок функцій короткострокових і довгострокових витрат?
5. Охарактеризуйте відмінності між постійними і квазіпостійними витратами.
6. Поясніть сутність неповоротних витрат.

Тести для самоперевірки

1. Для ресурсів, що є абсолютними комплементами функція похідного попиту на ресурс матиме вигляд:

а) $c(w_1, w_2, q) = \min \{ w_1, w_2 \} q$;

б) $c(w_1, w_2, q) = (w_1 + w_2) q$;

в) $c(w_1, w_2, q) \leq (w_1, w_2, q)$;

г) $c(w_1, w_2, q) \leq \{ w_1, w_2 \} q$;

д) $c(w_1, w_2, q) \geq \{ w_1, w_2 \} q$.

2. Нерівність: $\Delta w_1 \Delta x_1 + \Delta w_2 \Delta x_2 \leq 0$ є:

а) слабкою аксіомою мінімізації витрат;

- б) функцією одиничних витрат;
- в) функцією похідного попиту на ресурси;
- г) функцією короткострокових витрат;
- д) функцією довгострокових витрат.

3. Якщо фірма має постійну віддачу від масштабу, то:

- а) витрати на одиницю продукції будуть знижуватися у разі збільшення обсягу продукції;
- б) витрати на одиницю продукції будуть зростати у разі збільшення обсягу продукції;
- в) витрати на одиницю продукції не будуть змінюватися у разі збільшення обсягу продукції;
- г) витрати на одиницю продукції можуть як зростати, так і знижуватися у разі збільшення обсягу продукції;
- д) немає правильної відповіді.

4. Якщо функція витрат має вигляд: $f(x_1, x_2) = q$, то – це:

- а) довгострокова функція за умов двох змінних факторів;
- б) довгострокова функція за умов одного змінного фактора;
- в) короткострокова функція за умов двох змінних факторів;
- г) короткострокова функція за умов одного змінного фактора;
- д) довгострокова функція за умов всіх змінних факторів.

5. Амортизаційні відрахування – це:

- а) постійні витрати;
- б) змінні витрати;
- в) квазіпостійні витрати;
- г) неповоротні витрати;
- д) трансакційні витрати.

6. Витрати на фарбування офісу, що орендується на рік – це:

- а) постійні витрати;
- б) змінні витрати;
- в) квазіпостійні витрати;
- г) неповоротні витрати;
- д) трансакційні витрати.

7. Функція похідного попиту на ресурс:

- а) повинна мати від'ємний нахил;
- б) повинна мати додатній нахил;
- в) повинна мати абсолютно еластичний характер;
- г) повинна мати абсолютно нееластичний характер;
- д) правильні відповіді а) і б).

8. Спадна віддача від масштабу зумовлює:

- а) спадні середні витрати;
- б) постійні середні витрати;
- в) зростаючі середні витрати;
- г) як спадні, так й зростаючі середні витрати;
- д) усі відповіді правильні.

9. Площа під кривою граничних витрат показує:

- а) величину загальних витрат;
- б) величину постійних витрат;
- в) величину змінних витрат;
- г) величину неповоротних витрат;
- д) величину квазіпостійних витрат.

10. Крива граничних витрат знаходиться нижче кривої середніх витрат, коли вона:

- а) спадає;
- б) зростає;
- в) залишається незмінною;
- г) досягає мінімуму;
- д) досягає максимуму.

Завдання для самоперевірки

1. Виробнича функція має вигляд: $Q = L^{0,2}K^{0,8}$. Загальні витрати становлять 60. Ціна одиниці праці – 4, капіталу – 5. Знайдіть комбінацію праці і капіталу, яка забезпечує мінімальні витрати.
2. Фірма використовує два види ресурсів: працю і капітал. Зміни граничного продукту праці і капіталу наведені у таблиці. Фірма може продавати необмежену кількість товару за ціною 1 грн. за одиницю. Ресурси фірма купує на конкурентних ринках: ціна одиниці праці – 6 грн., капіталу – 8 грн.

Визначте:

- 1) співвідношення праці і капіталу, яке забезпечує мінімальні витрати при виробництві 60 і 92 одиниць продукції;
- 2) співвідношення праці і капіталу, що забезпечує максимальний прибуток.

L , чол.	MP_L , од.	K , од.	MP_K , од.
1	13	1	19
2	12	2	16
3	11	3	12
4	9	4	9
5	8	5	8
6	6	6	6
7	4	7	5

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник: у 2 кн. / За ред. С. Панчишина і П. Островерха. – Кн.2: Мікроекономіка. – К.: Знання, 2006. – С.147-182.

2. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред. Г.І. Башнянина і О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – С. 111-158.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 311-334.
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 141-174.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник: У 2 ч. / За заг. ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 69-74.

Тема „Ринок досконалої конкуренції”

Основні терміни

Ціноодержувач - це фірма, для якої ціна визначена ринком.

Обернена функція пропозиції – це взаємозв'язок між ціною та граничними витратами.

Надлишок виробника у короткостроковому періоді – це різниця між загальним доходом та змінними витратами.

Виробничий надлишок ринку у короткостроковому періоді - це сума виробничих надлишків фірм, які функціонують у галузі.

Довгострокова крива пропозиції фірми – це відрізок зростаючої кривої довгострокових граничних витрат вище точки мінімальних середніх витрат.

Економічна рента – це різниця між сумою, яку фірми готові сплатити за виробничий ресурс та мінімальною сумою, необхідною для купівлі ресурсу.

Виробничий надлишок у довгостроковому періоді – це сума економічної ренти, яку фірми одержують від своїх виробничих ресурсів.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть сутність „фірми-ціноодержувача”, яка діє на ринку чистої конкуренції.
2. Що означає необхідна і достатня умова максимізації прибутку конкурентної фірми?
3. Як графічно і аналітично виражається надлишок виробника у короткостроковому періоді?
4. Як визначається зміна надлишку виробника?
5. Поясніть відмінність у еластичності коротко – та довгострокових кривих пропозиції.
6. Як формується довгострокова крива пропозиції фірми за різної віддачі від масштабу?
7. Що таке економічна рента і як вона пов'язана з довгостроковим виробничим надлишком?
8. Поясніть розподіл податку у коротко – і довгостроковому періоді.

Тести для самоперевірки

1. Якщо конкурентна фірма встановлює ціну нижче від ринкової, то:

- а) її діяльність буде збитковою;
- б) їй належатиме увесь ринковий попит;
- в) вона буде мати економічний прибуток;
- г) вона буде мати нормальний прибуток;
- д) немає правильної відповіді.

2. Якщо $P = MC$, то:

- а) це необхідна умова *max* прибутку конкурентної фірми;
- б) це недостатня умова *max* прибутку конкурентної фірми;
- в) конкурентна фірма буде змінювати технологію виробництва;
- г) конкурентна фірма буде виходити з галузі;
- д) правильні відповіді а) і б).

3. Надлишок виробника у короткостроковому періоді на ринку чистої конкуренції – це:

- а) $TR - VC$;
- б) $\pi + FC$;
- в) $P - AVC$;
- г) $PQ - VC$;
- д) усі відповіді правильні.

4. Площа фігури над кривою граничних витрат характеризує:

- а) надлишок споживача;
- б) надлишок виробника;
- в) витрати виробника;
- г) прибуток виробника;
- д) правильні відповіді а) і б).

5. Крива довгострокової пропозиції на ринку чистої конкуренції:

- а) більш еластична ніж крива короткострокової пропозиції;
- б) є зростаючою частиною кривої граничних витрат, що проходить вище *min* середніх витрат;
- в) може збігатися з кривою довгострокових середніх витрат у випадку постійної віддачі від масштабу;
- г) не збігається з кривою довгострокових середніх витрат у випадку зростаючої віддачі від масштабу;
- д) усі відповіді правильні.

6. Висота кривої попиту конкурентної фірми:

- а) визначається ціною;
- б) визначається доходом;
- в) визначається витратами;
- г) визначається прибутком;
- д) немає правильної відповіді.

7. На конкурентному ринку за умов абсолютно еластичної довгострокової кривої пропозиції:

- а) податковий тягар розподіляється між виробниками і споживачами;
- б) більшу частину податку сплачують споживачі;
- в) більшу частину податку сплачують виробники;
- г) податковий тягар повністю перекладається на споживачів;
- д) розподіл податкового тягара залежить від еластичності пропозиції.

8. Якщо збільшення кількості шахт з добування вугілля у невеликому регіоні приводить до зменшення витрат на відкачування води, то:

- а) довгострокова крива пропозиції буде абсолютно еластичною;
- б) довгострокова крива пропозиції буде спадною;
- в) довгострокова крива пропозиції буде висхідною;
- г) довгострокова крива пропозиції може бути як спадною, так і висхідною;
- д) немає правильної відповіді.

9. Конкуренція за фактори з фіксованою пропозицією приводить до:

- а) виникнення економічного прибутку;
- б) виникнення збитків;
- в) виникнення нормального прибутку;
- г) зменшення кількості виробників;
- д) правильні відповіді в) і г).

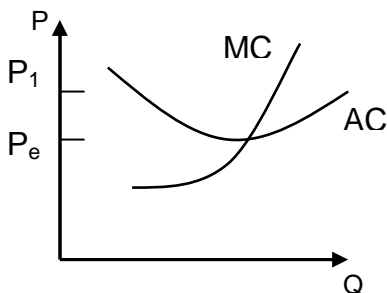
10. Якщо існують сили, що заважають входженню фірм до прибуткової галузі, то:

- а) в галузі виникає економічна рента;
- б) в галузі зменшується кількість фірм;
- в) в галузі підвищується ефективність виробництва;
- г) фірми галузі будуть мати збитки;
- д) немає правильної відповіді.

Завдання для самоперевірки

1. На ринку досконалої конкуренції функціонують фірми, які мають однакові довгострокові граничні витрати, які описуються функцією: $MC = 84 + 3Q^2 + 32Q$. Функція попиту на продукцію галузі має вигляд: $Q_D = 1000 - 10P$. Скільки фірм залишаться в галузі в довгостроковому періоді?
2. Рисунком ілюструє діяльність фірми на ринку чистої конкуренції в довгостроковому періоді: P_e –ринкова ціна; P_f – ціна, яку встановлює фірма; MC – довгострокові граничні витрати; AC – довгострокові середні витрати. Показати на графіку величину економічної ренти фірми, що володіє рідкісним ресурсом.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник: у 2 кн. / За ред. С. Панчишина і П. Островерха. – Кн.2: Мікроекономіка. – К.: Знання, 2006. – С. 228-239.
2. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред.. Г.І. Башнянина і О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – С.159-191.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 335-365.
4. Косік А.Ф., Гронтковська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С.177-205.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник: У 2 ч. / За заг. ред.. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 80-91.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка / Пер. з англ.. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1996. С. 229-258.

Тема „Чиста монополія”

Основні терміни

Постійна еластичність кривої попиту монополіста – це ситуація, що дозволяє мати постійну надбавку до граничних витрат.

Втрати економіки унаслідок монополії – вартість втраченого випуску продукції оціненого за вищою ціною.

Цінова дискримінація – реалізація одного блага за різними цінами різним споживачам за однакових витрат і якості товару.

Ступінь дискримінації – спосіб її здійснення, тобто визначення ціни.

Двоступінчастий тариф – це схема ціноутворення для взаємопов'язаних благ.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть механізм визначення ціни монополістом за умов постійної еластичності попиту.
2. Охарактеризуйте вплив оподаткування на монополіста, що має лінійну криву попиту.
3. Доведіть неефективність монополії.
4. Які втрати економіки виникають унаслідок функціонування монополії?
5. Як змінюються надлишки виробника та споживачів у разі виникнення монопольного ринку?
6. Поясніть механізм привласнення монополістом надлишку споживачів у разі здійснення цінової дискримінації.
7. Провести графічний аналіз способів здійснення цінової дискримінації.
8. Що означає двоступінчастий тариф і як він встановлюється?

Тести для самоперевірки

1. Якщо монополіст має криву попиту з постійною еластичністю, то надбавка до ціни визначається за формулою:

- а) $1/(1 - E_D)$;
- б) $1/(1 - 1/E_D)$;
- в) $1(1 - 1/E_D)$;
- г) $1(1 - E_D)$;
- д) $1+(1 - E_D)$;

2. Запровадження податку на монополіста, що має лінійну криву попиту, призводить до:

- а) підвищення ціни на половину суми податку;
- б) зниження ціни на половину суми податку;
- в) підвищення ціни на величину податку;
- г) зниження ціни на величину податку;
- д) усі відповіді правильні.

3. Чистий монополіст вибирає обсяг продукції за якого:

- а) $P > MC$;
- б) $MR = MC$;
- в) $P > VC$;
- г) $MR < MC$;
- д) правильні відповіді а) і б).

4. Унаслідок переходу від конкурентного до монопольного ринку:

- а) скорочується надлишок виробника;
- б) скорочується надлишок споживача;
- в) скорочується надлишок як виробника, так й споживача;
- г) не змінюється надлишок виробника;
- д) не змінюється надлишок споживача.

5. Величина неефективності монополії може бути виміряна:

- а) через втрати економіки;
- б) через надлишок споживачів;
- в) через надлишок виробників;
- г) через надлишок суспільства;
- д) усі відповіді правильні.

6. Якщо мінімальний ефективний масштаб виробництва є достатньо великим щодо попиту, то:

- а) в галузі функціонує велика кількість виробників;
- б) в галузі функціонує невелика кількість виробників;
- в) в галузі може функціонувати одне підприємство;
- г) в галузі може функціонувати як велика, так й мала кількість підприємств;
- д) правильні відповіді б) і в).

7. У випадку здійснення абсолютної цінової дискримінації монополіст:

- а) збільшує надлишок споживачів;
- б) привласнює надлишок споживачів;
- в) збільшує надлишок виробників;
- г) різні партії блага реалізує за різною ціною;
- д) поділяє споживачів на групи з різною еластичністю попиту.

8. Якщо для двох груп споживачів, яких обслуговує монополіст, виконується така умова: $E_{D1} > E_{D2}$, то:

- а) перша група споживачів буде мати більш високу ціну порівняно з другою групою;
- б) друга група споживачів буде мати більш високу ціну порівняно з першою групою;
- в) перша і друга група споживачів будуть мати однакову ціну;
- г) більш високу ціну може мати як перша, так й друга група споживачів;
- д) немає правильної відповіді.

9. У випадку встановлення двоступінчастого тарифу політика монополіста щодо максимізації прибутку полягає у тому, щоб:

- а) привласнити надлишок споживачів;
- б) збільшити надлишок споживачів;
- в) встановити ціну за комплементарне благо на рівні середніх змінних витрат;
- г) встановити ціну за комплементарне благо на рівні вище за граничні витрати;
- д) зменшити надлишок виробників.

10. Найбільш вигідним для монополіста з точки зору збільшення прибутку є:

- а) здійснення дискримінації I ступеня;
- б) здійснення дискримінації II ступеня;
- в) здійснення дискримінації III ступеня;
- г) здійснення дискримінації як I, так й II ступеня;

д) здійснення дискримінації як II, так й III ступеня.

Завдання для самоперевірки

1. На ринку чистої монополії попит заданий функцією: $Q_D = 500 - P$. Загальні витрати: $TC = Q^2 + 100Q + 10000$. Держава встановила ціну на рівні 350 грн. На яку величину максимальний прибуток монополії перевищує фактичний?
2. Ринковий попит на продукцію фірми-монополіста заданий функцією: $Q_D = 100 - P$. Граничні витрати описуються рівнянням: $MC = 10 + Q$. Визначте величину втрат чистої вигоди суспільства від монополізації ринку.

Література

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: Навчальний посібник: у 2 кн. / За ред. с Панчишина і П. Острроверха. – Кн.2: Мікроекономіка. – К.: Знання, 2006. – С. 240-253.
2. Башнянин Г.І., Щедра О.В. та інші. Мікроекономічна теорія: Навч. посібник / За ред.. Г.І. Башнянина і О.В. Щедрої. – Львів: Новий світ, 2007. – С. 209-253.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С. 366-399.
4. Косік А.Ф., Гронтовська Г.Е. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – С. 207-233.
5. Мікроекономіка і макроекономіка: Підручник: У 2 ч. / За заг. ред.. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 94-105.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка / Пер. з англ.. А. Олійник, Р. Сільський. – К.: Основи, 1996. С. 300-321.

Тема „Олігополія та монополістична конкуренція”

Основні терміни

Гомогенне благо – однорідне благо, яке реалізується підприємством за однаковою ціною.

Гетерогенне благо – диференційоване благо, що реалізується підприємствами за різними цінами.

Рівновага за Нешем – кожна фірма реалізує свій потенціал, враховуючи реакцію конкурентів.

Модель “Лідерство у цінах” (квaziмонополія) – це встановлення фірмою, що домінує, ринкової ціни для інших фірм.

Модель Стакелберга – це встановлення фірмою - лідером обсягу виробництва, який для інших фірм є екзогенним параметром.

Повторювальні ігри – стратегічна поведінка на ринку олігополії, яка продовжується тривалий час.

Еластичність попиту за рекламою – це зміна попиту при зростанні витрат на рекламу на 1%.

Правило рекламодавця – це співвідношення еластичності попиту за рекламою і ціною, яке дозволяє визначити витрати на рекламу.

Питання для самоперевірки

1. Які існують види стратегічної поведінки фірм у разі реалізації гомогенного і гетерогенного блага?
2. Що таке рівновага за Нешем і як вона реалізується на ринку олігополії?
3. Якою буде рівновага за Нешем у моделі Бертрана?
4. Поясніть механізм ціноутворення на ринку олігополії за наявності фірми-домінанта.
5. Поясніть суть моделі Стакелберга.
6. Показати графічно вплив реклами на величину прибутку підприємства.
7. Що враховує правило рекламодавця?
8. Як еластичність попиту за рекламою впливає на величину рекламних витрат?

Тести для самоперевірки

1. Фірма витрачає на рекламу 10 тис. грн. на рік. Відомо, що еластичність попиту за рекламою становить 0,2, а за ціною – (-4). Фірмі доцільно збільшувати витрати на рекламу:

- а) з 10 до 40 тис. грн.;
- б) з 10 до 20 тис. грн.;
- в) з 10 до 50 тис. грн.;
- г) з 10 до 25 тис. грн.;
- д) з 10 до 35 тис. грн.

2. У випадку квазімонополії:

- а) ціновий лідер встановлює ціну за принципом $MC = P$, а інші фірми – за принципом $MR = MC$;
- б) ціновий лідер встановлює ціну за принципом $MR = MC$, а інші фірми – $MC = P_d$;
- в) ціновий лідер встановлює ціну для себе, а інші фірми визначають ціну самостійно;
- г) ціновий лідер встановлює ціну за принципом $MC > P$, а інші фірми – за принципом $MR = MC$;
- д) ціновий лідер встановлює ціну за принципом $MR = VC$, а інші фірми – за принципом $MR = MC$.

3. Коли на ринку олігополії домінує велика фірма, то її поведінку більш точно пояснює:

- а) ламана крива попиту;
- б) модель Курно;

- в) модель Бертрана;
- г) модель Стакелберга;
- д) модель „цінової війни”.

4. Рівновага за Нешем означає, що:

- а) фірма обирає свою стратегію незалежно від дій конкурентів;
- б) фірма обирає свою стратегію залежно від дій конкурентів;
- в) фірма обирає свою стратегію, частково враховуючи дії конкурентів;
- г) фірма обирає свою стратегію, впливаючи на стратегію конкурентів;
- д) правильні відповіді в) і г).

5. У повторювальних іграх частіше використовується стратегія:

- а) „око за око”;
- б) „низька ціна”;
- в) „висока ціна”;
- г) „ціна конкурента”;
- д) „витрати плюс”.

6. Перетин кривих в моделі Бертрана означає:

- а) однаковий обсяг виробництва для фірм;
- б) однаковий прибуток для фірм;
- в) однакові граничні витрати для фірм;
- г) однакові ціни для фірм;
- д) однаковий дохід для фірм.

7. Модель Бертрана можна розглядати як:

- а) кооперативну поведінку;
- б) приклад “дилеми ув’язненого”;
- в) конкуренцію обсягів виробництва;
- г) приклад “цінової війни”;
- д) приклад рівноваги за Нешем.

8. Лідерство на олігопольному ринку гетерогенного блага:

- а) посилює взаємозалежність фірм;
- б) послаблює взаємозалежність фірм;
- в) не впливає на взаємозалежність фірм;
- г) може як посилювати, так й послаблювати взаємозалежність фірм;
- д) усі відповіді правильні.

9. При проведенні реклами:

- а) обсяг реалізації зростає, а середні витрати зменшуються;
- б) обсяг реалізації зменшується, а середні витрати зростають;
- в) обсяг реалізації і середні витрати зростають;
- г) обсяг реалізації і середні витрати зменшуються;
- д) немає правильної відповіді.

10. Витрати на рекламу доцільно збільшувати до тих пір, поки:

- а) граничний дохід буде дорівнювати граничним витратам;
- б) гранична виручка від реклами буде дорівнювати граничним

- витратам на рекламу;
- в) граничний дохід буде більший від граничних витрат;
- г) гранична виручка від реклами буде більша від граничних витрат на рекламу;
- д) правильні відповіді а) і б).

Завдання для самоперевірки

1. Крива ринкового попиту двох фірм задана функцією $Q = 53 - P$, ($Q = Q_1 + Q_2$). Середні постійні та граничні витрати фірм однакові і дорівнюють 5. Використовуйте модель Стакелберга для відповіді на запитання:

а) припустимо, що фірма 1 першою приймає рішення щодо обсягу виробництва. Яким буде обсяг виробництва кожної фірми?

б) Якими будуть прибутки кожної фірми?

2. На ринку олігополії діє п'ять малих однакових фірм, функція пропозиції яких має вигляд: $Q_S = -5 + P$, та домінуюча фірма, функція граничних витрат якої: $MC = 3 + Q$. Функція попиту на продукцію галузі має вигляд: $Q_D = 45 - 4P$. Визначте:

1) ринкову ціну;

2) обсяги випуску домінуючої та інших фірм.

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 162-209.
2. Гребенников П.И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 180 – 200.
3. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 365-443.
4. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 111-115.
5. Мэнкью Н. Г. Принципы экономики. – СПб.: Питер Ком, 1999. – С.352-354.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 391 – 455.
7. Рудий М.М., Жабка В.В. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 197-242.
8. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова - СПб.: Питер, 1999. – С. 152 – 161.

Тема „Ринок ресурсів”

Основні терміни

Інвестиції – це вкладення коштів у створення та поповнення запасу капіталу.

Капітал – це ресурс тривалого користування, який у процесі виробництва створює більшу кількість економічних благ.

Гранична норма окупності (r) показує наскільки збільшується прибуток наступного періоду у разі збільшення інвестицій на одиницю.

Гранична норма часової переваги (M RTP) – це вартість додаткового майбутнього споживання, яка є достатньою для компенсації відмови від одиниці поточного споживання.

Міжчасове бюджетне обмеження показує можливість відмови від поточного споживання на користь майбутнього споживання.

Часові переваги характеризуються кривими байдужості, які показують різні співвідношення поточного і майбутнього споживання, для осіб, що здійснюють заощадження.

Міжчасова рівновага – це точка дотику кривої часової переваги до міжчасового бюджетного обмеження.

Дисконтування – це процес приведення майбутньої цінності до теперішнього моменту.

Дисконт (дисконтна ставка) – це величина, на яку збільшується сума грошей, наданих у кредит на певний термін.

Поточна дисконтована приведена вартість – це теперішня вартість грошової одиниці, яка виплачується через певний період часу.

Нетрудовий дохід працівника – це дохід, який має працівник незалежно від того, працює він чи ні.

Повний дохід працівника – це початковий запас споживчих благ та початковий запас власного часу працівника.

Вимірний дохід працівника – це дохід, який він отримує від продажу свого вільного часу.

Питання для самоперевірки

1. Як визначається оптимальний обсяг короткострокових інвестицій?
2. Поясніть суть часової переваги.
3. Що характеризує і як розраховується гранична норма часової переваги?
4. Поясніть суть міжчасового бюджетного обмеження і міжчасової рівноваги.
5. Поясніть вибір у часі кредитора і позичальника.
6. Охарактеризувати дисконтовану вартість та рівень споживання з точки зору І. Фішера, Ф. Моділіані, М. Фрідмена.
7. Поясніть дисконтовану вартість при розрахунку інвестицій.
8. Охарактеризуйте сутність бюджетного обмеження працівника.
9. Дайте пояснення доходу працівника з точки зору бюджетного обмеження.

Тести для самоперевірки

1. Прибуток від інвестицій буде максимальний, коли:

- а) різниця між граничною нормою окупності і ставкою позичкового відсотка буде максимальною;
- б) гранична норма окупності менше від ставки позичкового відсотку;
- в) гранична норма окупності дорівнює ставці позичкового відсотку;
- г) гранична норма окупності більше за ставку позичкового відсотку;
- д) немає правильної відповіді.

2. Нехай, I – гранична вартість інвестицій, R_I – граничний внесок інвестицій у збільшення доходу в першому році. Тоді гранична окупність інвестицій для першого року розраховується:

- а) $I(1+r) = R_I$;
- б) $I(1+r) - R_I$;
- в) $I(1+r)/R_I$;
- г) $R_I/I(1+r)$;
- д) $R_I I(1+r)$.

3. Нехай зміна поточного споживання становить 10, а зміна майбутнього споживання поточного доходу – 30, тоді гранична норма часової переваги становитиме:

- а) $1/3$;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 2;
- д) 1.

4. Кут нахилу лінії міжчасового бюджетного обмеження залежить від:

- а) величини заощаджень;
- б) величини доходу;
- в) поточного споживання;
- г) ставки позичкового відсотку;
- д) норми прибутку.

5. Міжчасова рівновага досягається, коли:

- а) $MRTP = -(1+i)$;
- б) $I(1+r) = R$;
- в) $I = R/(1 + R)$;
- г) $(1+r) = R/I$;
- д) $MRTP = (1+r)$.

6. Пропозиція заощаджень перебуває:

- а) у прямій залежності від граничної норми окупності;
- б) в оберненій залежності від граничної норми окупності;
- в) у прямій залежності від ставки позичкового відсотку;
- г) в оберненій залежності від ставки позичкового відсотку;
- д) у прямій залежності від граничної норми окупності та в оберненій залежності від ставки позичкового відсотку;

7. Залежність рівня споживання від постійної частини доходу розглядається:

- а) І. Фішером;
- б) М. Фрідменом;
- в) Ф. Моділ'яні;
- г) У. Мітчеллом;
- д) К. Марксом.

8. За умови довгострокової інвестиції у t років та постійної ставки відсотку (i) існує така залежність між теперішньою (PV) і майбутньою вартістю (FV):

- а) $PV = FV/(1+i)^t$;
- б) $PV = FV(1+i)^t$;
- в) $PV = FV-(1+i)^t$;
- г) $PV = FV+(1+i)^t$;
- д) $PV = (1+i)^t/FV$.

9. Оптимальний вибір працівника відбувається у точці, де гранична норма заміщення споживання дозвіллям:

- а) дорівнює w/p ;
- б) дорівнює реальній ставці зарплати;
- в) дорівнює p/w ;
- г) дорівнює ціні благ;
- д) правильні відповіді а) і б).

10. Бюджетне обмеження працівника має вигляд:

- а) $pC = M + wL$;
- б) $pC = M /wL$;
- в) $p/C = M + wL$;
- г) $p/C = M / wL$;
- д) $pC = M - wL$.

Завдання для самоперевірки

1. Суми 10 тис. грн. сьогодні і 24414грн. через чотири роки є еквівалентним. Визначте ставку відсотку на внесок, яку встановлює комерційний банк упродовж чотирьох років.
2. Інвестиційний проект характеризується такими показниками:
  - інвестиції в обсязі 27 млн. грн. здійснюється на початку дії проекту;
  - упродовж 3-х років (в кінці року) надходить дохід по 20 млн. грн. на рік;
  - ставка позичкового відсотку становить – 60%.

Чи вигідним є інвестиційний проект?

3. На ринку праці монопсонія. Функція пропозиції праці має вигляд:
 $L = 5w - 20$.

Визначте:

- 1) функцію граничних витрат праці;
- 2) граничні витрати праці 40-го робітника.

Література

1. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С.148-195.
2. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 231 – 243.
3. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 473-545.
4. Микроэкономика: Учебник / Под ред. А.Г. Грязновой, А.Ю. Юданова. – М.: КНОРУС, 2006. – С. 410-475.
5. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 318 – 329.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 484 – 512.
7. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова/ - СПб.: Питер, 1999. – С. 170 – 172, с. 178 - 181.
8. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 542 – 576.

Тема „Загальна рівновага та економіка добробуту ”

Основні терміни

Часткова рівновага – рівновага, яка виникає на ринку окремого товару.

Загальна рівновага – рівновага, яка виникає в результаті взаємодії всіх взаємопов'язаних ринків.

Ефект зворотного зв'язку – зміни часткової рівноваги на даному ринку, які виникають під впливом змін на взаємопов'язаних ринках.

Ефективність у виробництві – це стан, при якому неможливо перерозподілити ресурси на виробництво одного економічного блага без зменшення іншого.

Ефективність у споживання – це стан, при якому споживачі не можуть покращити своє становище шляхом перерозподілу своїх бюджетних витрат.

Ефективність в обміні – це стан, при якому перерозподіл благ для покращення добробуту одного споживача неможливий без зменшення добробуту інших.

Крива контрактів – це різні ефективні варіанти розподілу двох благ між двома споживачами або (для виробничих контрактів) різні ефективні варіанти використання наявних ресурсів для виробництва двох благ.

Скринька (діаграма) Еджворта – це співвідношення між картами байдужості двох споживачів (в обміні) або співвідношення між ізоквантами двох виробників (у виробництві).

Гранична норма трансформації – це величина, яка показує, від виробництва скількох одиниць блага треба відмовитись заради збільшення виробництва іншого блага на одиницю (за даних обсягів ресурсів і технологіях).

Економіка добробуту – це теорія, яка вивчає умови економічного оптимуму.

Критерій оцінки добробуту – це ознака, на основі якої здійснюється оцінка добробуту, тобто економічного оптимуму.

Теореми економічного добробуту – це теореми, які доводять економічну ефективність рівноваги.

Неспроможність ринку – це ситуації, за яких конкурентний ринок не досягає станів ефективних за Парето.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть суть досягнення загальної рівноваги за змін, що виникають на взаємопов'язаних ринках.
2. У чому полягає суть моделі Л. Вальраса?
3. Яким чином досягається ефективність (за Парето) в економіці обміну?
4. Як досягається ефективність (за Парето) у виробництві?
5. У чому полягає суть ефективності структури випуску продукції?
6. Навести графічну інтерпретацію проблеми розподілу двох благ і ресурсів за допомогою моделі Еджворта.
7. Як перша і друга теореми економіки добробуту пояснюють досягнення економічного оптимуму?
8. Поясніть суть оцінки добробуту за допомогою критеріїв Н. Калдора, Дж. Хікса, Т. Вітовські, А. Бергсона.
9. Які ситуації об'єднуються під назвою “неспроможність ринку”?

Тести для самоперевірки

1. Загальна економічна рівновага – це:

- а) такий стан економічної системи, за якого тільки ринки товарів перебувають у стані рівноваги;
- б) такий стан економічної системи, за якого тільки ринки ресурсів перебувають у стані рівноваги;
- в) такий стан економічної системи, за якого всі ринки товарів і ресурсів перебувають у стані рівноваги;
- г) коли рівновага встановлюється на $(n-1)$ ринку;
- д) немає правильної відповіді.

2. У відповідності з критерієм оптимальності В. Парето в економіці відбувається покращення добробуту, якщо в результаті заходів:

- а) доходи заможних верств населення зменшуються на меншу величину, ніж збільшуються доходи бідних;

- б) відбувається зростання добробуту хоча б одного суб'єкту без погіршення добробуту інших;
- в) відбувається перехід від трудомісткого до капіталомісткого виробництва;
- г) зменшується рівень безробіття;
- д) знижується рівень інфляції.

3. Оптимальний за В. Парето обмін передбачає:

- а) тільки одну комбінацію двох благ для споживачів, яка знаходиться на контрактній кривій;
- б) усі комбінації двох благ для споживачів, які знаходяться на контрактній кривій;
- в) комбінацію благ, яка відповідає точці нижче межі можливих корисностей;
- г) комбінацію благ, яка відповідає точці вище межі можливих корисностей;
- д) правильні відповіді в) і г).

4. Ефективність структури випуску продукції полягає у тому, що:

- а) неможливо підвищити добробут одних індивідів, не погіршуючи добробут інших, шляхом зміни структури випуску продукції;
- б) неможливо підвищити добробут одних індивідів, не погіршуючи добробут інших, шляхом розподілу всього випуску продукції на різних підприємствах;
- в) можливо подальше підвищення добробуту індивідів завдяки зменшенню витрат на виробництво;
- г) можливо подальше підвищення добробуту індивідів завдяки залучення у виробництво нових ресурсів;
- д) усі відповіді правильні.

5. Рух вздовж кривої контрактів означає:

- а) підвищення загального добробуту;
- б) зниження загального добробуту;
- в) перерозподіл загального добробуту між учасниками угоди;
- г) що гранична норма трансформації зменшується;
- д) як підвищення, так й зниження загального добробуту.

6. Усі умови Парето – ефективності виконуються тільки за наявності на всіх ринках:

- а) природної монополії;
- б) регульованої монополії;
- в) монополістичної конкуренції;
- г) олігополії;
- д) досконалої конкуренції.

7. Друга теорема економіки добробуту стверджує, що:

- а) за певних умов конкурентні ринки забезпечують Парето-ефективне розміщення ресурсів;

- б) сучасна ринкова економіка забезпечує Парето-ефективне розміщення ресурсів;
- в) Парето-ефективне виробництво забезпечується, коли збігаються граничні норми технологічної заміни ресурсів;
- г) для будь-якого Парето-ефективного розміщення ресурсів можна знайти вектор цін, при якому забезпечується загальна економічна рівновага;
- д) Парето-ефективний обмін забезпечується тільки в розвинутих країнах.

8. Добробут підвищується, якщо ті, хто виграв, оцінюють свої доходи вище втрат тих, хто програв – це критерій оцінки економіки добробуту за:

- а) В. Парето;
- б) Т. Сітовські;
- в) Н. Калдором;
- г) А. Бергсоном;
- д) Л. Вальрасом.

9. Податкове регулювання монополізованих галузей приводить до:

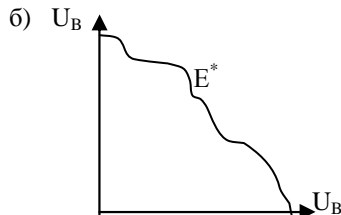
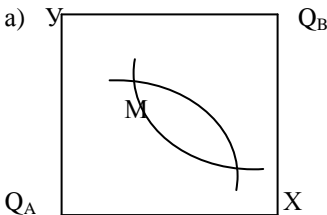
- а) встановлення ефективної загальної рівноваги;
- б) встановлення квазіоптимуму;
- в) забезпечення ефективності у виробництві;
- г) забезпечення ефективності в обміні;
- д) правильні відповіді а) і б).

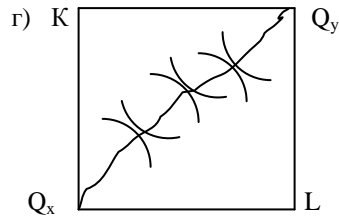
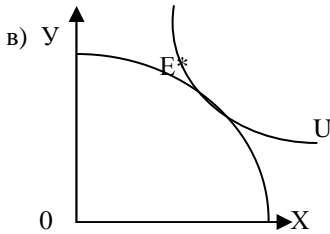
10. Перепоною для досягнення Парето-ефективної загальної рівноваги можуть бути:

- а) монополія;
- б) монопсонія;
- в) забруднення навколишнього середовища;
- г) монополістична конкуренція;
- д) усі відповіді правильні.

Завдання для самоперевірки

1. Яка із наведених ілюстрацій відповідає критерію оптимального розміщення ресурсів і максимізації корисності споживачів? Чому?

2. Виробнича функція для товарів А і В характеризується рівняннями: $Q_A=2KL$; $Q_B=0,5KL$. Загальний обсяг праці – 100 одиниць; загальний обсяг капіталу 60 одиниць. Покажіть на малюнку криву виробничих контрактів (мін три точки).
3. Крива виробничих можливостей характеризується рівнянням $X^2+Y^2=200$. Функція корисності суспільства $U(X,Y)=X+Y$. Визначте оптимальний обсяг виробництва благ.
4. Нехай, золото (З) і срібло (С) є товарами-замінниками. У короткостроковому періоді пропозиція товарів фіксована і становить відповідно: $Q^s_z=50$; $Q^s_c=200$. Попит на золото і срібло визначається функціями:

$$P_z = 850 - Q^z + 0,5 \cdot P_c$$

$$P_c = 540 - Q^c + 0,2 \cdot P_z$$

- а) Якими є ціни рівноваги на золото і срібло?
- б) Уявимо, що нове родовище золота збільшує його пропозицію на 85 одиниць. Як це вплине на ціни золота і срібла? (Показати графічно).

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 234-243.
2. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С.465-518.
3. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: издательство СПб УФ, 1998. – С. 251 – 295.
4. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ За ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 161-175.
9. Мікроекономіка: Підручник / За ред. В.Д.Базилевича. – К.: Знання, 2007. – С. 574-611.
5. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 353 – 371.
6. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1996. – С. 514 – 543.

7. Рудий М.М., Жабка В.В. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – С. 314-330.
8. Цены и ценообразование /Под ред. В.Е. Есипова - СПб.: Питер, 1999. – С. 182 – 197.
9. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 507 – 523.

Тема „Інституціональні аспекти ринкового господарства”

Основні терміни

Право власності – це санкціоновані суспільством відносини між людьми, які виникають у зв'язку з існуванням благ і стосуються їх використання.

Трансакційні (операційні витрати) – це витрати, що виникають у сфері обміну між ринковими агентами при встановленні або передачі прав власності.

Принцип виключення – благо отримує лише той, хто готовий заплатити встановлену ціну.

Чисті суспільні блага – це такі блага, які споживаються колективно, незалежно від того чи платять люди за благо чи ні.

Невинятковість – це властивість суспільного блага, яка передбачає неможливість виключення будь-кого із користування благом.

Неконкурентність – це властивість суспільного блага, яка передбачає неможливість перешкодити споживати благо особам, які за нього не платили.

Змішані суспільні блага – це такі блага, у яких одна з властивостей виражена слабо.

Екстерналії (зовнішні ефекти) – це втрати або вигоди від ринкових угод, які не знайшли відображення в цінах.

Мережеві зовнішні ефекти – це ефекти, за яких корисність блага однієї особи залежить від кількості інших людей, що споживають це благо.

Квазілінійні вподобання – будь-яке ефективне рішення має містити однаковий обсяг зовнішнього ефекту, тому що його результат не залежатиме від розподілу прав власності.

Трансформація екстерналій – це заходи, завдяки яким граничні приватні витрати (вигоди) будуть наближатися до граничних суспільних витрат (вигод).

Стандарти – це встановлені законом межі концентрації шкідливих речовин у промислових відходах.

Лобювання – це способи впливу на представників влади з метою прийняття рішень, які вигідні для обмеженого кола виборців.

Логролінг – практика взаємної підтримки шляхом „торгівлі голосами”.

Пошук політичної ренти – прагнення отримати економічну ренту за допомогою політичного процесу.

Політико-економічний цикл – це цикл економічної і політичної активності уряду між виборами.

Фіаско держави – це випадки, коли уряд невзможі забезпечити ефективний розподіл і використання суспільних ресурсів.

Питання для самоперевірки

1. Поясніть властивості, які визначають сутність суспільних благ.
2. Охарактеризуйте ринки з мережевими зовнішніми ефектами.
3. Що таке інтернаціоналізація екстерналій? Як це пояснює теорема Коуза?
4. Як ви розумієте суть суспільних методів захисту від екстерналій?
5. У чому полягає суть податку (субсидії) Пігу та Кларка?
6. Якими є методи вирішення проблеми негативної екстерналії?
7. Поясніть властивості, які визначають сутність суспільних благ.
8. Як квазілінійні вподобання визначають величину зовнішнього ефекту та суспільного блага?
9. Як лобювання і логролінг впливають на створення суспільних благ?
10. У чому полягає сутність економіки бюрократії?
11. Що таке політико-економічний цикл та “фіаско” держави?
12. Якою є модель конституції Ф. Хайєка?

Тести для самоперевірки

1. Якщо вподобання кожного споживача є квазілінійними, то:

- а) їх криві байдужості паралельно зміщені одна відносно іншої;
- б) множина ефективних за Парето станів розміщення буде горизонтальною лінією;
- в) за кожного ефективного за Парето стану розміщення існуватиме одна єдина величина зовнішнього ефекту;
- г) будь-яке ефективне рішення має містити однаковий обсяг зовнішнього ефекту;
- д) усі відповіді правильні.

2. Крива пропозиції мережових зовнішніх ефектів є:

- а) абсолютно еластичною;
- б) абсолютно нееластичною;
- в) висхідною;
- г) спадною;
- д) як висхідною, так й спадною.

3. Екстерналії – це:

- а) складова частина суспільних благ;
- б) втрати і вигоди від ринкових операцій, які не відображені у цінах;
- в) податки, що сплачує споживач;
- г) трансфертні платежі населенню;

д) усі відповіді правильні.

4. Теорема Коуза стверджує, що:

а) коли операційні витрати незначні, то зовнішній ефект може бути нейтралізований Урядом шляхом визначення прав власності на використання ресурсів;

б) незалежно від величини трансакційних витрат зовнішній ефект може нейтралізувати Уряд шляхом визначення прав власності;

в) процес інтернаціоналізації зовнішніх ефектів повинен здійснювати без втручання держави;

г) інтернаціоналізація зовнішніх ефектів не передбачає коректування втрат і вигод;

д) інтернаціоналізація зовнішніх ефектів не забезпечить ефективності.

5. До проблем, що пов'язані з податком Кларка, не відносять:

а) податок дає ефект лише за квазілінійних уподобань;

б) сума податку, яку сплачує споживач, впливає на величину попиту суспільного блага;

в) податок не забезпечує ефективного за Парето результату;

г) податок сплачується не на користь інших суб'єктів, а на користь державі;

д) фіксований характер податку призведе до погіршення добробуту окремих осіб.

6. Плата за кожну одиницю викидів у навколишнє середовище називається:

а) штраф;

б) стандарт;

в) норма;

г) реалізація прав на забруднення;

д) правильні відповіді б) і в).

7. Суспільні блага відрізняються від приватних тим, що:

а) вони виробляються тільки в умовах досконалої конкуренції;

б) монополізація ринку цих благ є великою;

в) цінова еластичність попиту на суспільні блага невелика;

г) немає суперництва у споживанні цих благ і неможлива заборона в їх споживанні;

д) вони оплачуються споживачами.

8. Нобелівську премію за працю з теорії суспільного вибору одержав:

а) Рональд Коуз;

б) Джеймс Б'юнкенен;

в) Гордон Таллок;

г) Дуглас Нарт;

д) Огюст Курно.

9. Якщо представники однієї партії намагаються мати підтримку іншої в обміні на свою підтримку, то це явище називається:

- а) логроллінг;
- б) лобіювання;
- в) парадокс голосування;
- г) конституційний вибір;
- д) демократичний принцип.

10. Модель Конституції Ф. Хайска передбачає:

- а) ліквідацію поділу влади;
- б) посилення поділу влади;
- в) ліквідацію бюрократії;
- г) збереження демократії;
- д) як ліквідацію поділу влади, так й ліквідацію бюрократії.

Завдання для самоперевірки

1. Забруднення від залізниці спричинюють втрати фермеру, зменшуючи його врожай. За якою ціною фермер буде згідний викупити у залізниці право на заборону організації руху додаткового поїзда на добу, якщо витрати на його організацію становлять для залізниці 100грн., а втрати від додаткового поїзда для фермера 120 грн. Валовий дохід залізниці від додаткового поїзда становить 150 грн. Прибуток фермера (без поїзда) міг би становити 100 грн.
2. Власник пасіки живе поряд з садом. Власникові саду вигідне таке сусідство, оскільки бджоли з одного вулика опилують один га площі саду. Власник саду не платить за цю послугу. Для повного обпилення бджіл не вистачає, і тому власник саду завершує обпилення штучним методом, витрачаючи на це 100грн. на 1 га. Граничні витрати на бджолярство становлять:

$$MC = 10 + 2 \cdot K,$$

де K – кількість вуликів.

Кожен вулик дає меду на 200грн.

- а) Скільки вуликів триматиме пасічник?
- б) Чи суспільно ефективна ця кількість вуликів?
3. Є три групи населення. Криві їх попиту на державне телебачення за годину часу (T) становлять відповідно:

$$P_1 = 150 - T;$$

$$P_2 = 200 - 2T;$$

$$P_3 = 250 - T.$$

Припустимо, що телебачення – це суто суспільне благо, яке виробляється за граничних витрат – 200 грн. за годину.

- а) Яка тривалість роботи телебачення є суспільно ефективною?
- б) Яку тривалість роботи телебачення забезпечить приватний ринок?

Література

1. Безугла В.О., Постіл І.І. Мікроекономіка: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 244-256.
2. Веймер Д., Вайнінг Е. Аналіз політики: концепції і практика. – К.: Основи, 1998. – С. 188 – 208.
3. Веріан Гел Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід / Пер. з англ. С. Слухая. – К.: Лібра, 2006. – С.519-575.
4. Гребенников П. И. и др. Микроэкономика: Учебник. - СПб.: Издательство СПб УФ, 1998. – С. 301 – 330.
5. Нуреев Н.М. Курс микроэкономики. Учебник для вузов. - М.: НОРМА-ИНФРА, 1999. – С. 423 – 430, с. 455-460.
6. Мікроекономіка і макроекономіка. Підручник у 2-х частинах./ За ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – С. 182-186, с. 192-195.
7. Піндайк Р.С., Рубінфелд Д.Л. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – С. 574 – 591.
8. Стігліц Дж. Економіка державного сектора. – К.: Основи, 1998. - С.190-207.
9. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки. – К.: Знання, 1998. – С. 524 – 538.

4. Питання самостійної роботи для поточного та підсумкового оцінювання

1. Рациональність поведінки суб'єктів: сутність і принципи.
2. Закон зростання альтернативної вартості та принципи вибору суб'єктів.
3. Надлишок споживача: сутність та зміни.
4. Виробничий надлишок у коротко – і довгостроковому періодах.
5. Стійка і нестійка рівновага та її відновлення під впливом циклічних коливань.
6. Відновлення ринкової рівноваги: Л. Вальрас та А. Маршалл.
7. Стан рівноваги та податки, дотації і квоти.
8. Основні аксіоми та уподобання споживача.
9. Сутність кривих „дохід-споживання”, „ціна-споживання”.
10. Криві Енгеля.
11. Ефекти доходу та заміщення для різних товарів.
12. Дж. Хікс та Е. Слуцький у поясненні зміни обсягу споживання блага.
13. Економічна природа фірми: Р. Коуз, К. Маркс, Ф. Найт, О.Уільямсон.

14. Типи контрактів та їх відмінності.
15. Основні організаційно-правові форми підприємництва.
16. Дохід та прибуток в мікроекономіці.
17. Ізокванти: сутність, конфігурація, гранична норма технологічного заміщення.
18. Ізокоста: сутність, витрати та ціни ресурсів.
19. Рівновага виробника та віддача від масштабу.
20. Виробничі функції.
21. Віддача від масштабу та функція одиничних витрат.
22. Постійні, квазіпостійні та неповоротні витрати.
23. „Фірма - ціноодержувач”: сутність, необхідна та достатня умова максимізації прибутку.
24. Довгострокова крива пропозиції фірми: еластичність та віддача від масштабу.
25. Економічна рента та довгостроковий виробничий надлишок конкурентної фірми.
26. Чиста монополія: постійна еластичність попиту, оподаткування.
27. Неефективність монополії та втрати економіки.
28. Двоступінчастий тариф за умов чистої монополії.
29. Рівновага за Нешем за умов олігополії.
30. Модель Стакелберга та ціноутворення за умов фірми-домінанта.
31. Реклама на ринку монополістичної конкуренції: правило рекламодавця, вплив на прибуток, еластичність попиту.
32. Міжчасове бюджетне обмеження та міжчасова рівновага.
33. Дисконтована вартість: сутність та визначення економістів.
34. Загальна рівновага: сутність, модель Л. Вальраса.
35. Ефективність за Парето в економіці обміну та у виробництві.
36. Модель Еджворта.
37. Економіка добробуту: теореми, критерії оцінки.
38. Мереживі зовнішні ефекти.
39. Методи захисту від екстерналій: податок (субсидія) Пігу та Кларка, теорема Коуза.
40. Лобізм і логролінг у створенні суспільних благ.
41. Політико-економічний цикл, фіаско держави та економіка бюрократії.
42. Модель конституції Ф. Хайєка.

Зміст

Вступ	3
1. Загальні вимоги до самостійної роботи	3
2. Теми робочої програми дисципліни та їх зміст	3
3. Завдання на самостійну роботу	9
Тема „Предмет і методи мікроекономіки”	9
Тема „Попит, пропозиція, еластичність”	12
Тема „Теорія поведінки споживача”	15
Тема „Мікроекономічна модель підприємства”	19
Тема „Варіації факторів виробництва та оптимум виробника”	23
Тема „Економічні витрати”	27
Тема „Ринок досконалої конкуренції”	30
Тема „Чиста монополія”	33
Тема „Олігополія та монополістична конкуренція”	36
Тема „Ринок ресурсів”	39
Тема „Загальна рівновага та економіка добробуту”	43
Тема „Інституціональні аспекти ринкового господарства”	48
4. Питання самостійної роботи для поточного та підсумкового оцінювання	52

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Мікроекономіка. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи для студентів напрямів підготовки „Облік і аудит”, „Фінанси і кредит”, „Менеджмент”, „Економіка підприємства”, „Міжнародні економічні відносини” денної форми навчання / Ліщук В.І. — Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2010. – 56 с.

Комп’ютерний набір та верстка: Ліщук В. І.

Редактор: Ліщук В. І.

